

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди

№ БД-1.01

2011 йил “8” 11

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта
махсус таълим вазирлигининг 2011 йил
17 сентябрдаги 392-сон буйруғи билан
тасдиқланган

ТАЈРИБА-SINOV

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИ
фанидан намунавий
ДАСТУР

(бакалавр йўналиши учун)

Тошкент - 2011

Мазкур намунавий дастур Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2011 йил 9 сентябрдаги 3-сон мажлис баёни билан тажрибавий дастур сифатида маъқулланган.

Ушбу дастур “Ўзбекистон тарихи” фанидан бакалаврнинг тайёргарлик даражаси ва зарурий билимлари мазмунига қўйиладиган талаблар асосида тайёрланган.

Тажрибавий дастурни келгусида тўлдирилган ва бойитилган ҳолда чоп этиш заруратини ҳисобга олиб, фикр-мулоҳазаларингизни қуйидаги манзилга юборишингизни сўраймиз:

Тошкент шаҳар, 2-Чимбой кўчаси 96-уй, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги “Маънавий-ахлоқий тарбия” бошқармаси, тел: 246-10-58, 246-10-54.

Фаннинг ўқув дастури Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Муртазаева Р.Х.	-	тарих фанлари доктори, профессор (ЎзМУ)
Усмонов Қ.У.	-	тарих фанлари доктори, профессор (ТМИ)
Бобожонова Д. Б.	-	тарих фанлари доктори, профессор (ЎзДЖТУ)
Эшов Б.Ж.	-	тарих фанлари доктори (ЎзМУ)

Такризчилар:

Агзамова Г.А.	-	тарих фанлари доктори (ФА Тарих институти)
Ҳайдаров М.М.	-	тарих фанлари номзоди, доцент (ЎзМУ)

Фаннинг ўқув дастури Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Илмий-услубий кенгаши томонидан тавсия этилган (2011 йил 19 августдаги 1-сон баённома).

КИРИШ

Ўзбекистоннинг давлат мустақиллигини қўлга киритиши туфайли халқимизнинг асрий орзуси ушалди, ўз тақдири ва келажагини ўзи яратадиган бўлди. Тарихан қисқа даврда жамиятимиз ижтимоий-сиёсий ҳаётининг барча соҳаларида кескин бурилиш ясалди. Мамлакатимизни модернизация қилиш, фаол демократик янгиланишларни амалга ошириш билан боғлиқ қатор ислохотлар ўтказилди. Жумладан, ана шу буюк ўзгаришларни асрлар давомида орзу қилган халқимизнинг кўхна тарихига бўлган муносабати тубдан ўзгарди. Зеро, Президент Ислон Каримов таъкидлаганидек: “Ўз тарихини билмайдиган, кечаги кунини унутган миллатнинг келажаги йўқ”.¹ Айниқса, бугунги мураккаб глобаллашув даврида маънавият соҳасида вужудга келаётган долзарб муаммолар, халқимиз маънавиятини асраш ва янада юксалтириш, ёш авлоднинг қалби ва онгини турли зарарли ғоя ва мафкуралар таъсиридан сақлаш ва ҳимоя қилишда Ватан тарихини ҳар томонлама ва чуқур тадқиқ этиш, бирламчи манбаларга таяниб талқин этиш, келажак авлодга ҳақиқий тарихимизни ўқитиш орқали уларни юксак маънавиятли шахслар этиб тарбиялаш долзарб аҳамият касб этади.

Мамлакатимиз тарихида янги давр – мустақил тараққиёт даври бошланди. Халқимиз демократик ҳуқуқий давлат ва очиқ фуқаролик жамияти қуриш йўлида дастлабки синовлардан ўтди. Истиқлол йилларида юртимизда миллий маънавиятимизни тиклаш, уни замон талаблари асосида ривожлантириш бўйича улкан ишлар амалга оширилди. Демократик ислохотлар тобора чуқурлашиб бормоқда.

Янги жамият қуриш, аввало, ёшларга, уларнинг маънавий дунёси, касб-маҳоратига боғлиқ. Бинобарин, ёш авлодда миллий ғояни, юксак маънавий фазилатларни шакллантиришда, миллий онг ва соғлом фикрни уйғотиш, уларни Ватан, халқ ва истиқлол тақдири учун ғоявий курашчанлик руҳида тарбиялашда, юксак маънавиятли комил инсон бўлиб шаклланишида, шунингдек, халқимизнинг маънавий юксалиши йўлида “Ўзбекистон тарихи” фанининг аҳамияти катта. Ушбу фаннинг барча олий ва ўрта махсус ўқув юртлари ҳамда мактабларда ўқитилиши ҳам ана шу юксак аҳамият билан белгиланади.

Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад - ёш авлод онгида инсоният учун энг муҳим бўлган маънавиятни шакллантириш ҳамда янада юксалтириш, улар онгида юксак маънавий фазилатларни шакллантириш жараёнида миллий онг ва соғлом фикрни уйғотиш, тарихий хотиранинг ёшларимизни Ватанга садоқат ҳамда миллатпарварлик руҳида тарбиялашдаги мислсиз аҳамиятини ифода этиш, ўз тақдири ва келажагини барпо этадиган ёш авлодни янги жамиятни янада ривожлантиришга йўналтирилган ғоялар асосида тарбиялашга қаратилган.

---

¹ Ислон Каримов. Юксак маънавият – енгилмас куч. Тошкент, Маънавият, 2008. – Б.4.

Фаннинг вазифаси:

- Ватанимиз худудларида энг қадимги даврлардан бошлаб бўлиб ўтган тарихий-маданий жараёнларни холисона ҳамда манбаларга таянган ҳолда таҳлил қилиш, ўрганиш, уларнинг сабаблари ва моҳиятини очиб бериш;
- тарихнинг турли даврларида мамлакат иқтисодий ва маданий раўнақи учун фидойилик қилган давлат арбоблари, улуғ саркардалар, илм-фан ҳамда маданият намояндалари, миллий қахрамонлар фаолиятини холисона баҳолаш асосида ёшларимизни миллатпарварлик руҳида тарбиялаш;
- тарихий хотира асосида ёшларимизни “Биз ҳеч кимдан кам эмасмиз ва кам бўлмаймиз” ғояси руҳида тарбиялаш;
- ҳозирги кунда мамлакатимизда ўтказилаётган ислохотлар ва жуда кўплаб бўлаётган замонавий ўзгаришлар моҳиятини, ҳуқуқий-демократик жамият қуриш йўлидаги янгиликларни, Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятга интеграциялашуви жараёнларини ёшларга етказиш.

Ўзбекистон тарихи фани бўйича бакалаврларнинг билими, малакаси ва кўникмасига қўйиладиган талаблар

Ўзбекистон тарихи ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:

- фаннинг предмети, назарий-методологик асослари, манбалари ва аҳамиятини, Ўзбекистон тарихи жаҳон тарихининг ажралмас қисми эканлигини, ўзбек давлатчилигининг шаклланиши ва ривожланиши жараёнларини билиши керак;
- Ўзбекистон тарихининг асосий даврлари ва тараққиётининг тадрижий босқичлари тўғрисида, уларнинг узвий боғлиқлиги ва давомийлиги, тарихий воқеалар ворисийлиги ҳақида тасаввурларга эга бўлиши лозим;
- мустамлакачилик ва қарамлик даврида Ўзбекистоннинг турли соҳалари ривожланишига қарши сиёсат ва уларнинг аянчли оқибатлари, турли даврларда истилочиларга ва мустабид тузумга қарши озодлик йўлидаги курашлар ҳамда ватанпарвалик жасоратлари ҳақида билиши, Ватанимизнинг ривожини йўлида фаол иштирок этиш кўникмаларига эга бўлиши керак;
- аждодларимизнинг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси тўғрисида чуқур билимга эга бўлиши, уларнинг ибратли ҳаёти ва фаолияти билан фахрланиш ҳис-туйғусига эга бўлиши зарур;
- Ўзбекистонда давлат мустақиллигининг қўлга киритилиши, ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти асосларининг барпо этилиши, янгиланиш ва модернизация жараёнлари ҳақида тўлақонли билимга эга бўлиши керак;
- Ўзбекистон тарихида кечган жараёнларга нисбатан ўз нуқтаи назарига эга бўлиши, хулоса чиқара олиши ва ўзининг жамият тарраққиётида тутган ўрнини англаш кўникма ва малакасига эга бўлиши лозим.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан кетма-кетлиги

“Ўзбекистон тарихи” фани бошқа ижтимоий-гуманитар фанлар, хусусан, археология, этнография, нумизматика, маданиятшунослик, диншунослик, фалсафа, иқтисод, география, демография каби фанлар билан бевосита боғлиқ ҳолда ўрганилади. Фанлараро алоқалардан унумли фойдаланиш, ўзаро узвийлик ва узлуксизликни таъминлаш “Ўзбекистон тарихи” фанининг таълим-тарбия берувчи, маънавиятни юксалтирувчи ва инсон камолоти ҳамда миллат раънақини таъминловчи вазифаларини тўлақонли амалга оширишга хизмат қилади.

Фанни ўқитишнинг интерфаол услублари ва воситалари

1. Ислом Каримов. Асарлар тўплами. Электрон версия.
2. Ислом Каримов. Собрание трудов. Электронная версия.
3. Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёт йўлини ёритувчи ўқув фильмлари.
4. “Ўзбекистон мустақил тараққиёт йилларида” мавзусидаги фотоқўرғазма. Фотоқўрғазма 70 га яқин расм-қўрғазмаларни ўз ичига олади.
5. Шахснинг маънавий камолотини белгиловчи фазилатлар акс этган диаграмма ва слайдлар, расмли қўрғазмалар.
6. Ўзбекистон тарихи атласи.
7. Ўзбекистон тарихига доир тарихий хариталар.
8. Ўзбекистон тарихига доир схема ва диаграммалар.
9. Жадидлар фаолиятини ёритувчи «Буюк сиймолар» мавзусидаги фото портретлар.
10. Кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан талабалар иштирокида тайёрланган қўрғазмали куроллар.
11. Темурийлар тарихи давлат музейи, Ўзбекистон тарихи давлат музейи ва жойлардаги бошқа музейларга экскурсиялар ташкил этиш.
12. Мавзулар бўйича тайёрланган тарқатма материаллар.
13. Тестларни компьютерга киритиш орқали талабалар билимини баҳолаш ва бошқалар.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўзбекистон тарихи фанининг предмети, уни ўрганишнинг назарий-методологик асослари, манбалари ва аҳамияти

Ўзбекистон тарихи фанининг предмети ва тадқиқот объекти.

Ўзбекистон тарихини ўрганишнинг назарий методологик тамойиллари: диалектик метод-ҳолислик, илмийлик, тарихийлик, узвийлик. Ўзбекистон тарихининг жаҳон халқлари тарихи билан боғлиқлиги. Тарихни ўрганишда ворисийлик, инсонпарварлик, ватанпарварлик, миллий ғояга асосланиш тамойиллари. Тарихни ёритишда миллий қадриятлар, халқ анъаналари ва урф-одатлари, диний эътиқодлар, турли ижтимоий табақаларга нисбатан тарихий-маданий тараққиёт нуқтаи назаридан ёндашув.

Ўзбекистон тарихи тарихшунослиги.

Ўзбекистон тарихининг долзарб муаммолари. Ислом Каримовнинг “Тарихий хотирасиз келажак йўқ» асарида бу масалаларнинг ёритилиши. Миллатнинг маънавиятини унинг тарихи, ўзига хос урф-одат ва анъаналари, ҳаётий қадриятларидан айри ҳолда тасаввур этиб бўлмаслигини Ислом Каримовнинг «Юксак маънавият-енгилмас куч» асарида ёритилиши.

Ўзбекистон тарихини ўрганишда моддий ва ёзма манбаларнинг ўрни ҳамда аҳамияти. Маънавий мерос, маданий бойликлар, кўхна тарихий ёдгорликлар маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар эканлиги.

Ватан тарихини даврлаштириш.

– “Ўзбекистон тарихи” фанининг ёшларни ҳар томонлама етук, маънавий баркамол, ватанпарварлик, инсонпарварлик, ахлоқийлик ва меҳнатсеварлик сингари эзгу фазилатлар руҳида тарбиялашдаги аҳамияти.

Марказий Осиё жаҳон цивилизациясининг ажралмас қисми

Цивилизация тушунчаси. Ўзбекистон қадимги цивилизация ва маданият бешиги. Ўзбекистондаги тарихий ёдгорликлар: осори-атикалар, илк шаҳар харобалари ҳамда буюк фан ва давлат арбоблари, қадимги даврлардан бошлаб тараққий этган илм-фан ривожланган цивилизация бешиги эканлиги.

Инсоннинг пайдо бўлиши хусусидаги қарашлар ва назариялар. Антропогенез жараёни. Инсониятнинг дастлабки аجدодлари, уларнинг маконлари. Ватанимиз одамзод илк бор пайдо бўлган минтақалардан бири эканлиги. Қадимги одамларнинг турмуш тарзи, машғулотлари.

Ибтидоий жамият, уни даврлаштириш ва бу борадаги янгича ёндашувлар. Палеолит (қадимги тош) даври. “Ишбилармон одамлар”, “ақл идрокли одамлар”, энг қадимги ва қадимги одамлар. Уларнинг машғулотлари. Палеолит даври босқичлари. Илк палеолит даври одамлари, уларнинг маконлари: Селунғур, Қоратоғ, Кўлбулоқ. Фергантроп. Ўрта палеолит даври одамлари ва уларнинг маконлари: Тешиктош, Омонқўтон, Обираҳмат, Қўтирбулоқ. Оловнинг кашф этилиши ва унинг аҳамияти. Сўнгги палеолит даври одамлари яшаган маконлар: Самарқанд, Хўжа Гўр, Шуғнов, Қорақамар. Палеолит даври ибтидоий хўжалигидаги ўзгаришлар. Инсонларнинг яратувчанлик фаолияти. Неандертал одами.

Ҳозирги кўринишдаги ақл-идрокли одамлар (кроманьонлар)нинг шаклланиши. Меҳнат қуролларининг такомиллашуви. Уруғчилик жамоаси - она уруғи жамоасининг шаклланиши ва унинг тараққиёти.

Мезолит (ўрта тош) даври. Бу давр одамларининг маконлари: Мачай, Қўшилиш, Обишир. Марказий Фарғона ёдгорликлари. Ўқ-ёйнинг ихтиро қилиниши ва унинг аҳамияти. Одамларнинг ҳайвонларни қўлга ўргатиши, бошоқли ўсимликларни ўстириш малакаларини ўзлаштира бошлаши. Диний эътиқодлар. Тасвирий санъат. Зараутсой, Сармишсой, Такатош, Теракисой, Нурота ёдгорликлари.

Неолит (янги тош) даври. Жойтун маданияти. Ўрта Осиёдаги дастлабки деҳқончилик манзиллари. Калтаминор маданияти ва унинг босқичлари. Марказий Фарғона неолит даври ёдгорликлари. Ҳисор маданияти. Тош қуролларининг такомиллашуви.

Чорвачилик ва деҳқончиликнинг шаклланиши. Ишлаб чиқаришга асосланган хунармандчиликнинг вужудга келиши: кулолчилик, қайиқсозлик, тўқимачилик ва заргарликнинг ривож-ланиши.

Энеолит даври. Саразм, Анов ва Замонбобо маданиятлари. Сунъий суғоришга асосланган деҳқончилик маданияти марказларининг пайдо бўлиши.

Бронза даври, унинг ёдгорликлари: Намозгоҳ, Олтинтепа, Сополлитепа, Тозабоғёб, Амиробод, Чуст маданиятлари. Ватанамиз ҳудудларида ўтроқ деҳқончиликнинг ривожланиши. Патриархал ота уруғи муносабатларининг юзага келиши.

Бронза давридаги ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар. Меҳнатнинг биринчи йирик тақсимоти. Хўжаликларнинг ихтисослашуви. Ўтроқ ва кўчманчи аҳоли муносабатлари. Ўрта Осиёда илк шаҳар маданиятининг пайдо бўлиши: Олтинтепа, Сополлитепа, Жарқўтон ва бошқалар. Зардуштийлик таълимоти, унинг жаҳон цивилизациясидаги ўрни. Ёзув маданиятининг шаклланиши ва ривожланиши. Дастлабки диний қарашлар. Ўрта Осиё шаҳарларининг жаҳон шаҳарсозлик маданиятида тутган ўрни. “Авесто”. “Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал”. “Авесто”да борлиқнинг яхлитлиги ва бир бутунлиги, инсон ҳаётининг табиат билан уйғунлиги масаласи. “Авесто”нинг инсоннинг маънавий ҳаётини шакллантиришдаги ўрни.

Азалий миллий маънавиятимиз Наврўз мисолида. Наврўз байрами биз учун ҳаёт адабийлиги, табиатнинг устувор кудрати ва чексиз саховатининг, кўп йиллик миллий қиёфамиз, олийжаноб урф-одатларимизнинг бетакрор ифодаси эканлиги.

Ўзбек давлатчилигининг шаклланиши ва дастлабки тараққиёт босқичлари

Давлатчилик тушунчаси. Давлат тузилмаларининг шаклланиш шарт-шароитлари ва омиллари. Илк шаҳарлар ва давлатчилик тараққиёти ўртасидаги диалектик боғлиқлик. Илк шаҳарлар дастлабки давлатларнинг асоси.

Ватанамиз ҳудудларида дастлабки бошқарув тизимининг шаклланиши. Меҳнат тақсимотининг чуқурлашуви, маҳсулот айирбошлаш, хусусий мулк ва турли ижтимоий табақаларнинг вужудга келиши.

Ўлкамиз ҳудудларида дастлабки давлатларнинг ташкил топиши. Илк давлатчилик шакллари хусусидаги мунозаралар.

Қадимги Хоразм давлати. Хоразм ҳақидаги ёзма ва археологик маълумотлар, ҳудудий чегаралари масалалари. “Катта Хоразм”. Хоразм давлати ўзбек давлатчилигининг қадимий пойдевори эканлиги. Қалъалиқир, Кўзалиқир ва бошқа ёдгорликлар. Хоразм давлатда ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаёт.

Қадимги Бактрия давлати. Ёзма ва археологик маълумотлар. Бактриянинг ҳудудий чегаралари. Бактра, Қизилтепа ва бошқа шаҳарлар. Ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаёт. Ташқи иқтисодий ва маданий алоқалар.

Суғд (Суғдиёна) ва унинг ҳудуди. Суғд археологик ва ёзма манбаларда. Кўктепа, Афросиёб, Узунқир, Ерқўрғон ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаёти.

Аҳмонийларнинг Ўрта Осиёни босиб олиши. Маҳаллий аҳолининг босқинчиларга қарши озодлик учун кураши. Тўмарис, Широқ қахрамонлиги. Фрада кўзғолони.

Аҳмонийларнинг Ўрта Осиёни маъмурий-бошқарув тартиблари. Сатрапликлар. Солиқ ундириш тартиби. Иқтисодий ҳаёт. Пул муомаласи.

Юнон-македон қўшинларининг Александр Македонский бошчилигида Ўрта Осиёга юриши. Спитамен бошчилигидаги ҳаракатлар. Юнонлар даврида Бактрия ва Суғдиёна. Аҳолининг ижтимоий-иқтисодий аҳволи. Маданий ҳаёт.

Суғдиёна ва Бактрия юнон-македон сулоласи - салавкийлар ҳукмронлиги остида. Диодотлар ўртасидаги кураш. Янги шаҳарлар қурилиши. Савдо-сотик ва хунармандчиликнинг тараққиёти.

Салавкийлар давлатининг инқирози. Бактрия давлатининг қайта тикланиши. Диодот ва Евтидемлар сулоласи даврида давлатнинг кенгайиши ва кучайиши. Эллин маданиятининг ўзига хос хусусиятлари ва унинг Ўрта Осиёга ёйилиши. Шарқ ва Ғарб маданиятининг ўзаро таъсири. Антик давр шаҳарсозлиги. Савдо-сотикнинг ўсиши.

Фарғона водийсида давлат тузилмасининг шаклланиши. Хитой манбаларида Фарғона водийси ҳақидаги илк маълумотлар. Даван давлати. Унинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёти. Даван ва Хитой муносабатлари.

Қанғ давлатининг ташкил топиши, Чоч, Кеш, Суғд, Бухоро, Хоразмнинг бирлаштирилиши. Давлат бошқаруви тизими. Хоқон, ябғу (жабғу), ҳоким. Олий кенгаш. Иқтисодий ҳаёти. Ташқи алоқалари.

Хоразмнинг Қанғ давлати тасарруфидан мустақил давлат сифатида ажралиб чиқиши. Африғийлар сулоласи даврида Хоразм. Хоразмшоҳлар. Кат шаҳрининг пойтахт сифатида қайта тикланиши.

Юечжи қабилаларининг Ўрта Осиёга кириб келиши. Кушонлар (гуйшуан) сулоласининг сиёсий ҳокимиятни эгаллаши. Кушонлар томонидан минтақадаги сиёсий уюшмаларнинг бирлаштирилиши. Бактрияда юнонлар ҳукмронлигининг афдарилиши. Куджула Кадфиз, Вима Кадфиз, Канишка даврида салтанат худудларининг кенгайиши, давлат қудратининг кучайиши. Кушонлар сулоласи даврида ижтимоий-иқтисодий ҳаёт. Қишлоқ хўжалиги. Суғорма деҳқончиликнинг ривожланиши. Шаҳарлар қурилиши. хунармандчилик ва савдо-сотик. Танга пулларнинг зарб этилиши. Кушонлар салтанатининг ўзбек давлатчилиги тарихида тутган ўрни.

Маданий – маънавий ҳаёт. Диний эътиқодлар. Оташпарастлик, буддавийлик, монийчиликнинг тарқалиши. Ибодатхоналар. Ҳайкалтарошлик Тасвирий санъат.

Қадимий ёзув маданияти. Оромий ёзуви. Бактрия, Хоразм, Суғд ёзувларининг Оромий ёзуви таркибидан ажралиб чиқиши. Юнон-Бахтар ёзуви.

Буюк ипак йўлининг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари. «Ложувард йўли», «Шоҳ йўли», «Ғарбий меридионал йўл». XIX асрнинг иккинчи ярмида «Буюк ипак йўли» атамасининг муомалага киритилиши. Буюк ипак йўли тарихий ривожланиш босқичлари. Амир Темур даврида Буюк ипак йўлининг қайта тикланиши ва ривожланиши. Ипак йўлининг Ўрта Осиёнинг ижтимоий, иқтисодий, маданий ва сиёсий ҳаётидаги ўрни, Шарқ ва Ғарбни боғловчи омил. Буюк географик кашфиётлар даврида ипак йўли мавқеининг пасайиши ва унинг тақдири.

XX аср охирларида дунёдаги турли мамлакатларда Ипак йўли тарихига қизиқишнинг ортиб бориши. ЮНЕСКО раҳнамолигида “Буюк ипак йўли” дастурининг ишлаб чиқилиши, унинг вазифалари. Бу дастурнинг амалга ошишида Ўзбекистоннинг фаол иштироки.

Ўзбек халқининг этник шаклланиши

Ўзбек халқи этногенези ва унинг тарихшунослиги. Уруғ, қабила, элат, халқ ва миллат тушунчалари. Ўзбек халқининг этник шаклланиши ва унинг асосий босқичлари. Турон туркий қавмлар қадимдан яшаган ҳудуд эканлиги.

Ўтроқ ҳаёт кечирган энг қадимий аҳолининг Хоразм, Бактрия, Суғд, Паркана, Тохаристон, Чочда яшаганлиги. Ҳозирги ўзбек халқининг асосини шу ҳудудларда бир неча минг йиллар давомида яшаб келган массагетлар, саклар, хоразмийлар, бахтарлар, суғдийлар, тохарлар, даванликлар ташкил этганлиги. Турли асрларда бошқа минтақалар қабила ва элатлари билан тубжой аҳоли ўртасида кечган этно-маданий жараёнлар.

Мил.ав. I минг йилликнинг ўрталарида Марказий Осиё ҳудудларидаги этник ва ижтимоий ҳолат. Аҳоли ўртасидаги этник ва маданий муносабатлар. Милодий I минг йиллик ўртасида бу жараённинг янада жонланиши. Турк-суғд симбиози.

IX-XII асрларда қарлуқлар, ўғузлар, қипчоқлар, чигиллар ва бошқа туркий қавмларнинг ўзбек халқининг этник шаклланишидаги ўрни. Эски ўзбек тилига асос бўлмиш қарлуқ-чигил лаҳжасининг ривож топиши ва ёзма адабий тил даражасига кўтарилиши. Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу билик», Маҳмуд Қошғарийнинг «Девону луғотит турк», Хўжа Аҳмад Яссавийнинг «Ҳикматлар» асарларининг аҳамияти.

Мўғуллар истилоси, унинг ўзбек халқи этногенезига таъсири.

XV аср охири - XVI асрларда Ўрта Осиёга Дашти Қипчоқ қабиаларининг кириб келиши ва маҳаллий аҳоли билан аралашиб, ўтроқлашуви.

“Ўзбек” атамаси.

Совет даврида Ўрта Осиёда “миллий давлат чегараланиши”нинг ўтказилиши, Туркистон ўлкасининг этник ва ҳудудий жихатдан парчаланиб кетиши. Минтақада Ўзбекистон ва бошқа республикаларнинг ташкил топиши.

Ўзбекистоннинг миллий мустақиллик давридаги этник ҳолати ва бу соҳадаги ўзгаришлар. Миллатлараро дўстлик ва ҳамжиҳатлик.

V-XII асрларда ўзбек давлатчилиги ва ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий ҳаёт

Ҳионийлар ва кидарийлар. Ўрта Осиё ҳудудларига кўчманчи қабиаларнинг юришлари. Эрон сосонийлари билан ўзаро муносабатлар.

Эфталийлар. Ўрта Осиёда эфталийлар давлатининг шаклланиши, унинг ҳудудий чегараси. Эфталийлар ва Эрон сосонийлари. Шарқий Эрон ва Шимолий Ҳиндистоннинг эфталийлар давлатига қўшиб олиниши.

Эфталийлар даврида ижтимоий-иқтисодий ҳаёт. Савдо. Ҳунармандчилик. Чорвачилик. Ерга эгалик муносабатлари ва табақаланиш, дехқонлар, кашоварзлар ва қадиварлар. Уларнинг турмуш тарзи ва жамиятда тутган ўрни.

Маздак ҳаракатининг пайдо бўлиши ва унинг асосий ғоялари. Эфталлийлар даврида маданият, диний эътиқодлар.

Турк хоқонлигининг вужудга келиши. Бумин хоқон. Истами Ябғу хоқон. Хоқонлик аҳолисининг этник таркиби ва тили. Турк хоқонлиги томонидан Ўрта Осиё ва Уралолди ҳудудларининг забт этилиши.

Турк хоқонлиги даврида мамлакат бошқарув усули. Хоқон-давлат бошлиғи. Зодагонлар кенгаши-қурултой. Мустақил ҳокимликлар. Ижтимоий табақаланишнинг кучайиши. Абруй кўзғолони. Турк хоқонлигининг икки қисмга бўлиниши. Ўрта Осиё Ғарбий турк хоқонлиги таркибида хўжалик ва ижтимоий ҳаёт.

Араб халифалиги. Халифалар томонидан амалга оширилган истилочилик юришлари. Мовароуннахрнинг Қутайба ибн Муслим бошчилигидаги араб кўшини томонидан истило қилиниши. Араб халифалигининг Ўрта Осиёда юритган сиёсати. Бошқарув тизими. Солиқ сиёсати: хирож, ушр, жизья, закот, фитр. Аҳолининг мажбуриятлари. Маҳаллий маданиятнинг таъкиб этилиб, араб маданиятининг тарғиб этилиши. Шаҳарларга араб кўшинининг жойлаштирилиши, араб тилининг расмий тилга айлантирилиши.

Араб халифалигидаги ички сулолавий курашнинг ўлкамиз ижтимоий-сиёсий ҳаётига таъсири. Абу Муслим бошчилигидаги ҳаракат. Мустамлака зулмининг янада кучайиши. Ғурак ва Деваштич. Халқ ғалаёнлари. Муқанна кўзғолони ва унинг тарихий аҳамияти. Араб халифалигининг заифлашуви.

Ислом динининг ёйилиши. Масжидлар қурилиши. Қуръони-карим – муқаддас китоб. Шариат қонунлари ва ахлоқ-одоб. Ҳадислар ва уларнинг ижтимоий-сиёсий моҳияти. Ислом дини таълимотини ривожлантиришда Ўрта Осиёлик олимларининг ҳиссаси. Имом ал-Бухорий, имом ат-Термизий, имом ал-Мотуридий. Мустақиллик йилларида диний кадрларнинг тикланиши.

Алломаларимиз зиёратгоҳларининг обод қилиниши ва ушбу хайрли ишларда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг улкан хизматининг эътирофи. Маънавий камолотга эришув йўлида муҳаддислар меросининг аҳамияти.

IX аср бошларида Мовароуннахрнинг сиёсий аҳволи. Маҳаллий зодагонлар мавқеининг ўсиши. Тоҳирийлар давлати. Ижтимоий-иқтисодий ҳаёт. Тоҳирийлар билан саффорийлар ўртасидаги кураш.

Мовароуннахр вилоятларига Сомонхудо авлодларидан ноиблар тайинланиши. Сомонийлар сулоласининг ҳокимият тепасига келиши. Исмоил Сомоний ислохотлари. Давлатни бошқариш тартиби. Рухонийлар мавқеи. Бухоронинг ислом дунёсида нуфузли марказга айланиши. Солиқ сиёсати. Ер-сув муносабатлари. Мулкчилик шакллари. Иқто ва иқтодорлар. Коранда-барзикорлар, уларнинг мажбуриятлари. Шаҳарларнинг ривожланиши. Хунармандчилик. Савдо-сотик ишлари. Савдо уюшмаларининг ташкил топиши. Карвон савдоси. Карвонсаройлар. Ўзбек давлатчилиги тарихида Сомонийлар сулоласининг тутган ўрни.

Шарқий Туркистон ва Еттисувда Қорахонийлар давлатининг ташкил топиши. Қорахонийларнинг Мовароуннахрни кўлга киритиши. Қорахонийлар ҳукмронлигининг ўрнатилиши ва давлат бошқарув усуллари. Ижтимоий-иқтисодий ҳаёт. Аграр муносабатлар. Мулкчилик шакллари, солиқ сиёсати.

Қорахонийлар давлатининг иккига бўлиниши. Иброҳим Тамғачхон. Қорахонийлар мавқеининг заифлашуви.

Хоразмда ҳокимиятнинг африғийлардан маъмунийлар сулоласига ўтиши.

Ғазнавийлар давлати. Сабуктагин ва Махмуд Ғазнавий даврида давлатнинг кучайиши. Ички ва ташқи сиёсат.

Ғазнавийлар билан салжуқийлар ўртасидаги тўқнашув. Данданакон жанги. Ғазнавийлар давлатининг инқироzi. Салжуқийлар давлати. Низомулмулк ва унинг “Сиёсатнома” асари. Султон Санжар даврида салжуқийлар давлатининг юксалиши. Ижтимоий-иқтисодий аҳвол. Салжуқийлар давлатининг кучсизланиши. Қорахитойларнинг Мовароуннаҳрга ҳужумлари.

Хоразмшоҳ-Ануштегинийлар сулоласининг ҳокимият тепасига келиши. Султон Отсизнинг мустақиллик учун саъйи-ҳаракатлари. Султон Такаш фаолияти ва Хоразмшоҳлар давлатининг юксалиши. Муҳаммад Хоразмшоҳ. Хоразмшоҳ-Ануштегинийлар давлатининг ўрта аср Шарқда тутган ўрни. Давлат бошқаруви. Солиқлар. Ерга эгалик шакллари. Ўзбек давлатчилиги тарихида Хоразмшоҳ-Ануштегинийлар давлатининг тутган ўрни.

IX-XII асрларда Ўрта Осиё халқлари ҳаётида юз берган уйғониш даври. Фан ва маданиятнинг юксак равнақи

«Уйғониш даври» атамаси. Унинг мазмун ва моҳияти.

IX-XII асрлар Ўрта Осиёда маданий юксалишни таъминлаган омиллар ва шарт-шароитлар. Марказлашган давлатлар ҳукмдорларининг фан ва маданият равнақига эътибори. Шаҳарларнинг маданий марказлар сифатида тараққий этиши. Байт ул-ҳикма. Хоразмдаги «Маъмун академияси». Хоразм Маъмун академияси 1000 йиллигини юртимизда кенг нишонланиши. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов Хоразм Маъмун академияси тўғрисида.

Табиий фанлар. Мусо ал-Хоразмий. Унинг табиий фанлар бўйича баркамол ижоди. «Ал жабр вал муқобала», «Ҳисоб ал-Ҳинд» ва бошқа асарлари. Олимнинг фалакиёт фани ривожига қўшган ҳиссаси. Ал-Фарғоний. Унинг XII асрдаёқ Европада машҳур бўлиши ҳамда табиий фанлар (математика, астрономия, география) ривожига қўшган буюк ҳиссаси. Абу Райхон Беруний. Унинг табиат фалсафаси ва табиий фанлар билан қизиқиши. «Геодезия», «Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар», «Ҳиндистон» асарлари. Абу Али ибн Сино. Олимнинг тиббиёт соҳасидаги ютуқлари. «Тиб қонунлари». Табиий фанлар соҳасида фаолият юритган бошқа олимлар.

Ижтимоий фанлар. Ал-Фаробий буюк қомусий олим. Олимнинг тарихий-фалсафий асарлари. «Фозил одамлар шаҳри», «Фалсафанинг моҳияти ҳақида китоб» ва бошқ. Абу Бакр Наршахий. Олимнинг «Тарихи Бухоро» асарлари. Рудакий форс-тожик адабиётининг асосчиларидан бири.

IX-XII асрларда ислом дини ва сўфийлик. Ислом динини тарғиб этувчи марказлар. Имом Бухорий. «Ал-Жомеъ», «Ас-Саҳиҳ». Ҳадислар таснифи. Имом Термизий. «Жомеъ ат-Термизий». Сўфийлик ғояси. Юсуф Ҳамадоний. Аллома таълимотида ватанпарварлик ғоялари.

Аҳмад Яссавий. Сўфийликнинг Яссавия тариқати ва унинг асослари. «Девони ҳикмат». Абдуҳолик Ғиждувоний. Нажмиддин Кубро.

Сўфийликдаги Кубровия оқими. Кубровия қонун қоидалари. Нақшбандия тариқати. Юртимиз буюк алломалари юксак маънавий жасорат соҳиблари. Мустақиллик йилларида ўлкамизда улуғ алломалар меросини ўрганилиши. Ушбу зотлар таваллуд ёшларини жаҳон миқёсида нишонланиши. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг “Юксак маънавият-енгилмас куч” асарида буюк алломалар фаолиятининг акс этиши.

IX-XII асрларда меъморчилик ва санъат. Қурилиш тартиби. Шаҳарлар меъморчилиги. Маҳобатли қурилишлар. Исмоил Сомоний мақбараси. Масжидлар. Мағоки Агторон. Чорустун. Чилдухтарон. Саройлар. Мовароуннаҳр меъморий мактабининг ўзига хос хусусиятлари. Наққошлик ва тасвирий санъат. Мусиқа санъати.

Мўғуллар истилоси ва зулмига қарши кураш. Жалолиддин Мангуберди – Ватан ҳимоячиси

Чингизхон (Темучин)нинг мўғулларни бирлаштириб, кучли давлат тузиши. "Ясоқ" қонунлари. Чингизхон ва Султон Муҳаммад Хоразмшоҳ ўртасидаги элчилик муносабатлари. Баҳовуддин Розий. Ўтрор воқеаси. Мўғулларнинг Ўрта Осиёга истилочилик юришлари. Чингизхоннинг ҳарбий режаси. Мўғуллар ҳужуми арафасида Хоразмшоҳлар давлатидаги вазият. Урганч кенгаши. Ўтрор мудофааси. Хўжанд қамали. Темур Малик жасорати. Бухоро ва Самарқанднинг босиб олиниши. Термизнинг забт этилиши. Гурганж (Урганч) қамали. Нажмиддин Кубро жасорати. Хоразмшоҳ кўшинларининг мағлубияти, унинг сабаблари. Жалолиддин Мангуберди-Ватан ҳимоячиси. Унинг Хуросондаги фаолияти. Парвон даштидаги жанг. Синд жанги. Жалолиддин Мангубердининг Ўрта Шарқдаги фаолияти. Мўғул истилоси ва зулмига қарши курашнинг давом эттирилиши.

Чиғатой улусининг ташкил топиши. Бошқарув тартиби. Маҳмуд Ялавоч. Солиқлар. Зулмнинг кучайиши. Маҳмуд Торобий кўзғолони, унинг тарихий аҳамияти. Маъсудбекнинг ноиб этиб тайинланиши.

Чингизийлар орасидаги ички кураш ва унинг Чиғатой улусига таъсири. Кебекхоннинг маъмурий ва пул ислохотлари. Чиғатой хонларининг ислонни қабул қилиши. Қозонхон даврида ҳокимият учун ички курашнинг кучайиши. Ҳокимиятнинг амир Қозонхон кўлига ўтиши. Чиғатой улусининг парокандаликка учраши.

Маданий ҳаёт. Паҳлавон Маҳмуд, Жалолиддин Румий. Бурҳониддин Рабғузий, Баҳоуддин Нақшбанд.

Амир Темур ва Темурийлар даврида ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳаёт

XIV аср ўрталарида Мовароуннаҳрдаги ижтимоий-сиёсий вазият.

Амир Темур Мовароуннаҳр сиёсий кураш майдонида. Амир Темурнинг Амир Ҳусайн билан иттифоқи. Уларнинг мўғул ҳукмдори Илёсхўжага қарши кураши. Лой жанги, Илёсхўжанинг Самарқандга юриши.

Сарбадорлар ҳаракати. Мўғулларнинг чекиниши. Ҳусайн ва Темурнинг Самарқандни эгаллаши. Улар ўртасида ўзаро низонинг кучайиши ва унинг сабаблари.

Соҳибқирон Амир Темур ҳокимиятининг ўрнатилиши. Самарқанд – Амир Темур давлатининг пойтахти. Амир Темурнинг мамлакатни бирлаштириш ва марказлашган кучли давлат тузишдаги тарихий хизмати.

Амир Темурнинг ҳарбий юришлари. Эрон ва Кавказorti ўлкаларининг забт этилиши. Темурнинг Олтин Ўрдага юриши. Тўхтамишнинг тор-мор этилиши. Темурнинг Ҳиндистонга юриши. Амир Темурнинг Кичик Осиёга юриши. Усмонийлар султони Йилдирим Боязиднинг тор-мор қилиниши. Амир Темур империясининг чегаралари. Амир Темур - буюк давлат арбоби, машҳур саркарда. Унинг ҳарбий ва сиёсий фаолияти таҳлили. “Куч - адолатда” шиорининг мазмуни-моҳияти. Амир Темурнинг Ўрта Осиё ва жаҳон тарихида тутган ўрни. Соҳибқирон Амир Темур миллатимиз ғурури ва фахри. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов Амир Темурнинг Ўзбекистон тарихида тутган ўрни тўғрисида.

Амир Темурнинг маънавий раҳнаmolари. Шамсиддин Кулол, Сайид Барака, Зайниддин Тайободийнинг Темур фаолиятига таъсири. Давлат сиёсатида ислом динининг роли. Салтанатни бошқариш тизими. Қўшиннинг тузилиши ва ҳарбий интизом. Солиқ сиёсати. “Темур тузуклари” – давлат бошқарув ишидаги муҳим манба сифатида. Мамлакатни бошқаришнинг суюрғол усули.

Хўжалик ва маданий ҳаёт. Солиқ сиёсати ва мажбуриятлар. Тижорат ишлари. Фан ва маданиятга ҳомийлик. Шаҳарларнинг обод қилиниши. Самарқанддаги меъморчилик ишлари, боғ ва сайлгоҳларнинг яратилиши.

Амир Темур вафотидан кейин темурий шаҳзодалар ўртасида тожу-тахт учун ички курашлар. Марказлашган давлатнинг парчаланиши. Шоҳруҳ Мирзо ҳукмронлиги даврида темурийлар салтанати.

Мовароуннаҳрда Мирзо Улуғбек ҳукмронлиги. Ички ва ташқи сиёсат. Мирзо Улуғбек даврида маданият, илм-фан ва адабиёт равнақи. Улуғбек академияси. Қозизода Румий, Ғиёсиддин Жамшид, Али Қушчи. Миниатюра санъати. Камолиддин Бехзод. Тарихнавислик. Шарафиддин Али Яздий, Низомиддин Шомий, Ибн Арабшоҳ, Мирхонд, Хондамир, Абдураззоқ Самарқандий. Мустақиллик йилларида Мирзо Улуғбек меросининг ўрганилиши. Ўзбек халқи маънавий меросида Улуғбекнинг тутган ўрни.

Улуғбекка қарши бўлган муҳолифат кучлар. Темурийлар ўртасидаги ички курашларнинг авж олиши. Мирзо Улуғбекнинг ўлдирилиши. Мовароуннаҳрда Абусаид ва унинг ўғиллари, Хуросонда Ҳусайн Бойқаро ҳукмронлиги. XVI асрнинг иккинчи ярмида фан, адабиёт ва маданият. Алишер Навоийнинг сиёсий ва адабий фаолияти. Маънавий баркамол шахс тарбиясида Навоий ижодининг аҳамияти. Адабий муҳит. Лутфий, Саккокий, Жомий. Ўзбек тилининг такомиллашуви.

Ўзбекистон ҳудудларининг хонликларга бўлиниб кетиши, унинг сабаблари ва оқибатлари

Тарихий ёзма манбалар. Муҳаммад Шайбонийхон юриши. Бобурнинг Шайбонийхон билан тўқнашуви. Мовароуннахр ва Хуросоннинг шайбонийлар томонидан босиб олинishi ва шайбонийлар сулоласи Мовароуннахрга ҳукмронлигининг ўрнатилиши.

Шайбонийлар сулоласининг бошқарув тизими. Мамлакатнинг султон-лар ва бекларга бўлиб берилиши. Амалдорлар ва беклар мавқеининг кучайиши, марказий давлат ҳокимиятининг заифлашуви. Дастлабки Шайбонийлар даврида маданий ҳаёт.

Бухоро хонлигининг ташкил топиши. Абдуллахон II. Унинг мамлакатни марказлаштиришга кўрсатилган ҳаракатлари Ободонлаштириш, мадраса, мачит, янги иморатлар, суғориш иншоотларини қуриш ишлари.

Бухоро хонлигида аштархонийлар (жонийлар) сулоласи ҳукмронлигининг ўрнатилиши. Бухоро хонлигининг ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий аҳволи. Солиқ сиёсати. Ҳунармандчилик. Ички ва ташқи савдо. Пул муомаласи. Ташқи алоқаларнинг асосий йўналишлари. Мамлакатда ички кураш, тарқоқликнинг кучайиши ва унинг асосий сабаблари.

Маданий ҳаёт ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари. Бухоро хонлигида ҳокимиятнинг манғит амирлари қўлига ўтиши. Манғитлар даврида Бухоро амирлигининг ижтимоий ва давлат тузуми. Қишлоқ хўжалигининг аҳволи. Тижорат ишлари. Ҳунармандчилик. Маъмуриятчилик, зўравонлик ва ўзбошимчаликнинг кучайиши. Бухоро ва Хива ўртасидаги урушлар ва уларнинг оғир оқибатлари. Иқтисодиётнинг тушқунлиги. Халқ ғалаёнлари. Бухоро ва Россия муносабатлари.

Бухоро амирлигида маданий ҳаёт. Бухоро - ислом ва маърифат маркази. Мактаб ва мадрасалар. Қозилар, масжид имомлари, мударрисларнинг тайёрланиши. Адабий ҳаёт ва Бухорода тарихнависликнинг ривожини Мушфиқий, Насафий, Турди, Хафиз, Таниш Бухорий ва бошқалар. Меъморчилик ва шаҳарсозлик.

Хива хонлигининг ташкил топиши. Шайбонийларнинг Хивадаги ҳукмронлиги. Элбарсхон, Абулғозихон, Анушоҳон. Қўнғирот сулоласининг ҳокимият тепасига келиши. Муҳаммад Раҳимхон даврида хонлик чегараларининг кенгайтирилиши. Ижтимоий-иқтисодий, маданий аҳвол. Тижорат ишлари. Меъморчилик. Қорақалпоқларнинг ижтимоий-иқтисодий ҳаёти. Қорақалпоқ халқи маданияти.

Хиванинг Россия билан алоқалари. А.Бекович-Черкасский ва Никифоров дипломатик миссиялари.

XVIII асрда Фарғона водийсидаги сиёсий вазият. Ўзбекларнинг минг уруғидан бўлган Шохруҳбий томонидан Қўқон хонлигига асос солиниши. Хонликнинг ҳудуди ва аҳолиси, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ҳаёти. Муҳаммад Алихон даврида хонлик чегараларининг кенгайтирилиши. Бухоро амири Насрулло билан Қўқон хонлиги ўртасидаги урушлар ва уларнинг оқибати. Қўқон хонлигидаги ички кураш. Халқ норозилигининг кучайиши.

Қўқон хонлигида маданий ҳаёт. Машраб, Увайсий, Нодирабегим, Маҳмур, Гулҳаний. Санъат. Меъморчилик. Хонликлардаги сиёсий-ҳуқуқий билим ва диний дунёқарашнинг жамият маънавий, моддий ҳаётидаги ўрни.

Ўзбек хонликларининг Россия империяси томонидан босиб олиниши. Мустамлакачилик зулмига қарши миллий озодлик ҳаракати. Жади́дчилик.

Мавзу тарихшунослиги. XIX аср ўрталарида ўзбек хонликларининг ижтимоий-сиёсий аҳволи ва ўзаро муносабатлари. Ўрта Осиё масаласида Англия билан Россия ўртасидаги рақобат.

Россия империяси кўшинларининг Қўқон хонлиги ҳудудларига ҳужуми. Оқмачит, Сўзак, Авлиёта (Жамбул), Туркистон, Чимкент шаҳарларининг забт этилиши. Тошкент мудофааси, унинг босиб олиниши. Жиззах, Ўратепа учун жанглар. Туркистон генерал-губернаторлигининг ташкил этилиши. Кауфманнинг Бухорога юриши. Самарқанднинг забт этилиши. Зирабулоқ ёнидаги жанг, амир кўшинларининг мағлубияти. Самарқанд ва Каттакўрғоннинг Бухоро амирлигидан тортиб олиниши. Бухоро амирлигининг Россия империяси вассалига айлантирилиши.

Кауфманнинг Хива хонлигига босқинчилик юриши. Хазорасп, Хўжайли, Қўнғиротнинг забт этилиши. Гандимиён шартномаси. Хива хонлигининг Россия империяси вассалига айлантирилиши. Амударё бўлимининг ташкил этилиши.

Қўқон хонлигида сиёсий танглик. Халқ кўзғолонлари. Пўлатхон, Насриддинбек. Россия империяси томонидан Қўқон хонлигининг босиб олиниши ва хонликнинг тугатилиши. Фарғона вилоятининг ташкил этилиши.

Россия империясининг ўлкамиздаги мустамлакачилик сиёсати. Мустамлакачилик бошқарув тизими, 1886 йилги «Туркистон ўлкасини бошқариш ҳақидаги Низом» ва маъмуриятчиликнинг кучайиши. Ҳарбий бошқарув тартиби. Ўлканинг вилоятлар, уездлар, волостлар, участкаларга бўлиб бошқарилиши. Тошкент шаҳар Думаси.

Россия империясининг ўлкамизда иқтисодий ҳукмронликни ўрнатиш тадбирлари. Россия саноат ва молия капиталининг ҳукмронлиги. Тижорат ишлари. Темир йўл, завод ва фабрикалар қурилиши. Аграр сиёсат.

Россия аҳолисини кўчириб келтириш сиёсати. Маҳаллий аҳолининг унумдор ерлардан сиқиб чиқарилиши.

Мустамлакачиликни кучайтиришга қаратилган маданий ва маърифий сиёсат. Рус-тузем мактаблари. Хива хонлиги ва Бухоро амирлиги чор Россияси зулми остида.

Россия империясининг мустамлакачилик зулмига қарши миллий озодлик ҳаракатининг бошланиши, унинг босқичлари. Фарғона водийсидаги халқ ҳаракатлари. Тошкент кўзғолони. Андижон кўзғолони ва б.

Жади́длар ҳаракатининг юзага келиши. Унинг атоқли вакиллари: И.Гаспирали, Маҳмудхўжа Бехбудий, Мунаввар қори Абдурашидхонов, А.Авлоний, А.Фитрат. Уларнинг ижтимоий-сиёсий қарашлари. Жади́д маорифи, адабиёти, матбуоти, театри. Маданий-маърифий ва хайрия жамиятлари. Дин ва динга муносабат масалалари.

Биринчи жаҳон урушининг ўлка ҳаётига салбий таъсири. Россия империяси маҳаллий аҳолини фронт орқасидаги ишларга сафарбар этиш сиёсати. Меҳнаткаш аҳоли норозилигининг кучайиши. 1916 йилги халқ кўзғолони ва унинг характери.

Туркистонда совет ҳокимиятининг ўрнатилиши ва унга қарши қуроли ҳаракат

Россияда 1917 йил февраль буржуа-демократик инқилоби, подшо ҳокимиятининг ағдарилиши, унинг ўлкамизга таъсири. Ишчи ва аскар депутатлари совети, мусулмон меҳнаткашлари шўроси, Россия Муваққат ҳукумати Туркистон қўмитасининг тузилиши. Жаидларнинг фаоллашуви. «Шўрои исломия», «Шўрои уламо» ташкилотларининг тузилиши ва уларнинг фаолияти. Умумтуркистон мусулмонларининг қурултойлари. Жаид матбуот органлари.

Тошкент ҳамда ўлканинг бошқа шаҳарларида советлар ҳокимиятининг ўрнатилиши. Советларнинг III ўлка қурултойи, унда тузилган ҳукумат таркиби ва қабул қилинган қарорларда улў давлатчилик, маҳаллий аҳолини камситиш руҳининг ифодаланиши.

Ўлка мусулмонларининг Қўқонда чақирилган фавқулодда IV қурултойи. Туркистон мухториятининг ташкил этилиши. Большевиклар ҳокимиятининг маҳаллий халқ иродасига қарши чиқиши ва катта қўшин билан Қўқонга ҳужум қилиши. Қўқон фожеаси. Туркистон мухтор ҳукуматининг ағдарилиши.

Туркистон АССРнинг тузилиши. Турккомиссия. Ҳарбий коммунизм сиёсати.

Фарғона водийсида совет ҳокимиятига қарши қуроли ҳаракатнинг бошланиши, унинг моҳияти, ҳаракатлантирувчи кучлари, бошқичлари. Мадаминбек, Эргаш ва бошқа қўрбошилар.

Хива хонлигида ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий вазият. Хива хонлигининг заифлашуви. Жунаидхон. «Ёш хиваликлар» ташкилоти. Советлар ҳокимияти қизил армиясининг Жунаидхонга қарши юриши. Хива хонлигининг ағдарилиши. «Хоразм Халқ Совет Республикаси»нинг тузилиши.

Бухоро амирлигида ижтимоий-сиёсий аҳвол. «Ёш бухороликлар» ташкилоти. Советлар ҳокимиятининг Бухоро амирлиги ички ишларига аралашуви. Фрунзе қўмондонлигидаги қизил армиянинг Бухорога ҳужуми ва амир Саид Олимхон ҳокимиятининг мағлубияти. Бухоро шаҳрининг вайрон қилиниши. Халқнинг жабрланиши. Амирлик бойлигининг Москвага жўнатилиши. «Бухоро Халқ Совет Республикаси»нинг ташкил этилиши. Советлар истибдодига қарши қуроли ҳаракатнинг узок йиллар давом этиши.

Совет ҳокимиятининг Ўзбекистонда амалга оширган ижтимоий-сиёсий, иқтисодий тадбирларининг мустамлакачилик моҳияти

Мавзу тарихшунослиги. 20-йилларда ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий вазият. 1920-1921 йиллардаги ер-сув ислоҳоти. "Қўшчи" уюшмаси. Ер ва сув солиғи. Кооперациялар ва ширкатларнинг тузилиши. Н.Тўрақулов, С.Отабоев, И.Хидиралиевлар фаолияти.

Ўрта Осиёда миллий - давлат чегараланишининг ўтказилиши. Ўзбекистон ССР ташкил топиши. Ўзбекистон ССРнинг СССР таркибига киритилиши. Аҳолининг таркиби. Миллий чегараланишнинг салбий оқибатлари. Халқнинг маънавий қарашлари ва интилишларидан йироқ бўлган маъмурий буйруқбозлик тизимининг қарор топиши.

Қорақалпоғистоннинг ижтимоий-сиёсий аҳволи. Қорақалпоғистон мухтор жумхуриятининг ташкил топиши.

Ўзбекистонда саноатлаштириш сиёсати ва амалиёти.

Аграр сиёсат. 1925-1929 йилларда ўтказилган ер-сув ислоҳоти. Қишлоқ хўжалигини жамоалаштириш сиёсати, унинг оғир оқибатлари. Қулоқлаштириш сиёсати ва унинг мудҳиш натижалари. Сув иншоотларининг қурилиши ва бунда ўзбек халқининг меҳнат жасорати. Катта Фарғона каналининг қурилиши.

Ўзбекистонда 20-30-йиллардаги маданий ҳаёт. Халқ маорифи. «Хужум» ҳаракати. “Саводсизликни тугатиш” учун кураш. Маданий оқартув муассасалари. Адабиёт ва санъат. Илм-фан.

СССРда маъмурий-буйруқбозлик, тоталитар тузумнинг қарор топиши. Якка ҳокимиятчиликнинг кучайиши. Республика ҳуқуқларининг чекланиши. Халқ босиб ўтган йўл-муваффақият ва зафар, йўқотиш ва қурбонлар, бу тарихий хотира эканлиги. "18 лар гуруҳи", "Иноғомовчилик", "Қосимовчилик" гуруҳлари ҳақида уйдирма ва ҳақиқат. Сиёсий қатағонлар ва унинг босқичлари, оғир оқибатлари. А.Икромов, Ф.Хўжаев ва бошқа давлат, партия арбобларининг қатл этилиши. Ўзбек зиёлиларининг қувғин этилиши. Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Усмон Носирларнинг тақдири. Диний ташкилотлар ва руҳонийларнинг таъқиб этилиши. Инсон ҳуқуқларининг поймол этилиши ва унинг фожиали оқибатлари.

Иккинчи жаҳон уруши йилларида ўзбек халқининг фашизм устидан қозонилган ғалабага қўшган ҳиссаси

Иккинчи жаҳон урушининг бошланиш сабаблари. Ўзбекистоннинг уруш гирдобига тортилиши.

Ўзбекистон моддий ва маънавий кучларининг фашизмга қарши курашга сафарбар этилиши. Умумий ҳарбий сафарбарлик.

Республикада хўжалик ва ижтимоий ҳаётнинг ҳарбий изга солиниши.

Меҳнат сафарбарлиги. Фронтга умумхалқ ёрдами.

СССРнинг ғарбий вилоятларидан саноат корхоналари, ўқув ва илм масканлари, маданият муассасаларининг кўчириб келтирилиши, жойлаштирилиши ва ишга туширилиши. Фронт ва фронтга яқин ҳудудлардан аҳолининг кўчирилиб келтирилиши, уларни қабул қилиш, жойлаштириш ишлари. Ўзбек оилаларининг етим болаларни фарзандликка олиш ҳаракати. Ярадор ва бемор жангчиларни қабул қилиш, соғломлаштириш тадбирлари. Ўзбек халқининг бағрикенглик маънавияти юксаклигининг намоён бўлиши.

Уруш йилларида Ўзбекистон саноати. Фарход ГЭСи қурилиши. Бекобод металлургия заводининг қуриб, ишга туширилиши.

Транспорт ва алоқа тармоқларининг фаолияти.

Уруш йилларида фан ва маданият. Адабиёт, тасвирий санъат. Театр ва муסיқа санъати.

Ўзбекистон жангчиларининг фронтда кўрсатган жасоратлари. Уруш йилларида қрим-татарлари, месхети турклари, чеченлар, қорачойлар ва бошқа халқларнинг ўз ватанидан бадарға қилиниши, уларнинг шарққа, жумладан, Ўзбекистонга жойлаштирилиши. Ўзбекларнинг уларга кўрсатган меҳр-муруввати.

Фашистлар Германияси ва Япониянинг таслим бўлиши.

Фашизмни тор-мор этишда Ўзбекистоннинг муносиб ўрни. Урушнинг якунлари ва сабоқлари.

Ўзбекистонда “Хотира ва кадрлаш” кунининг миллий байрам сифатида нишонланиши, унинг моҳияти ва аҳамияти.

Совет давлатида маъмурий буйруқбозлик тузумининг кучайиши ва инқирози даврида Ўзбекистон (1946-1991 йй.)

Урушдан кейинги йилларда Ўзбекистоннинг иқтисодий ҳаёти. Саноат ва транспорт. Ангрэн, Олмалиқ, Гулистон, Янгиер, Навоий, Қувасой, Тахиатош ва бошқа янги саноат шаҳарларининг вужудга келиши.

Республикамизнинг аграр хўжалиги. Қўриқ ва бўз ерларнинг ўзлаштирилиши.

Ўзбекистондаги демографик жараёнлар хусусиятининг эътиборга олинмаганлиги оқибатлари. “Сохта урбанизациялаштириш”.

Ўзбекистонда 50-70-йилларда ўтказилган иқтисодий ислохотлар, уларнинг самарасизлиги. Ривожланишда экстенсив усулнинг хукмронлиги. Иқтисодиётнинг бир томонлама, хомашё етиштириш томон йўналтирилиши. Пахта яккаҳоқимлигининг оқибатлари, экологик ҳолатнинг бузилиши. Аграр сиёсатдаги номутаносиблик. Орол фожиаси.

50-80-йилларда республиканинг маданий ҳаёти. Илм-фан. Адабиёт ва санъат. Таълим-тарбия ва турмуш. Олий ва ўрта маълумотли мутахассислар тайёрлаш.

Маънавий ҳаётда мафкуравий чеклашлар, буйруқбозликнинг кучайиши. Халқни миллий қадриятлар, маънавий меросдан бегоналаштириш, ўзбек тилини қўллашда камситиш ҳоллари. Ижтимоий фанлар. Адабиёт ва санъат асарларида, радио ва телевидение, кино ва театр фаолияти, уларда реал ҳаётдан чекиниш ҳоллари. Ташқи иқтисодий ва маданий алоқалар.

Шароф Рашидов-давлат ва жамоат арбоби.

80-йилларнинг ўрталарида СССРнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маънавий ҳаётида инқирозли вазиятнинг янада кескинлашуви.

«Қайта қуриш» концепцияси ва унинг чекланганлиги. Қайта қуриш йилларида Ўзбекистонда ижтимоий-сиёсий ҳаёт. «Пахта иши», «Ўзбеклар иши» ва уларнинг салбий оқибатлари.

Иқтисодиётни ислоҳ қилиш йўлидаги уринишлар, унинг барбод бўлиши, сабаблари. Фарғона фожеаси.

80-йилларнинг охирларида Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Компартияси Марказий қўмитасига биринчи котиб этиб сайланиши. Республика ижтимоий-сиёсий ҳаётида ўзгаришларнинг бошланиши. Кадрлар сиёсатида миллий манфаатлар устуворлигининг ўсиб бориши. «Пахта иши»нинг қайта кўрилиши ва тарихий адолатнинг тикланиши. Ўзбекистон Республикаси «Давлат тили ҳақида»ги қонуннинг қабул қилиниши.

1990 йил февралда Ўзбекистон Олий Кенгашига ўтказилган сайловлар. Ўзбекистонда Президентлик лавозимининг таъсис этилиши. Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти этиб сайланиши. Мустақиллик Декларациясининг қабул қилиниши ва унинг аҳамияти.

1991 йил август воқеалари, марказий давлатчилик танглиги ва СССРнинг таназзулга юз тутиши.

Ўзбекистонда давлат мустақиллигининг қўлга киритилиши. Демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти асосларининг барпо этилиши

1991 йил 31 август Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги тўғрисидаги масаланинг Олий Кенгашнинг навбатдан ташқари VI сессиясида муҳокама қилиниши, сессияда қабул қилинган Баёнотда Ўзбекистон давлат мустақиллигининг эълон қилиниши ва унинг тарихий аҳамияти.

1991 йил 29 декабрдаги референдум ва умумхалқ томонидан Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг маъқулланиши.

Умумхалқ сайловида Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Президенти этиб сайланиши.

Сиёсий ислохотлар. Ислохотлар сиёсатида маънавий мезонлар ҳал қилувчи омил сифатида. Эски давлат ҳокимияти ва бошқарув органларининг барҳам топиши. Давлат ҳокимиятининг миллий, ҳуқуқий, демократик асосларининг барпо этилиши. Қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимияти тармоқларининг шаклланиши. Ўзбекистон кўппартиявийлик ти-зимига асос солиниши, дастлабки асосий партияларнинг шаклланиши.

Мустақиллик шароитида Ўзбекистон парламенти. Олий Мажлиснинг кўппартиявийлик асосида шаклланиши. Олий Мажлиснинг тузилиши, вазифалари ва фаолияти. Икки палатали парламент тузиш тўғрисидаги Ўзбекистон референдуми.

Демократик жамиятга хос сайлов тизимининг барпо этилиши.

Давлат ҳокимияти тизимида Президентлик бошқарувининг жорий этилиши. Вазирлар Маҳкамаси, унинг ижро этувчи ҳокимиятнинг муҳим бўғини сифатидаги ўрни. Давлат мустақиллигини таъминловчи Мудофаа ва Ташқи ишлар вазирликлари, Миллий хавфсизлик хизмати, Давлат божхона ва Солиқ қўмиталарининг тузилиши. Халқ хўжалиги тизими бошқарувидаги ислохотлар, концернлар, корпорациялар, ҳиссадорлик жамиятлари ва уюш-маларининг ташкил этилиши.

Суд ҳокимияти ислохотлари. Ўзбекистонда суд ҳокимияти тизими, унинг такомиллаштирилиши. Суд тизимининг либераллаштирилиши (Фуқаролик ишлари, жисмоний ишлар, хўжалик судлари) Бошқарув идоралари фаолиятини эркинлаштириш масалалари.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари - вилоят, шаҳар, туман ҳокимиятларининг ташкил топиши, уларнинг вазифалари ва фаолияти.

Ўзбекистонда эркин фуқаролик жамияти асосларининг яратилиши.

Фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқарув органларининг ташкил этилиши. Фуқаролар йиғини, қишлоқ, овул, маҳалла оқсоқоллари кенгашларининг тузилиши, вазифалари, фаолияти.

Миллатлараро тинчлик ва тотувликнинг таъминланиши.

Ахборот тизимини эркинлаштириш. Жамиятни демократлаштиришда оммавий ахборот воситаларининг ўрни ва аҳамияти.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистоннинг иқтисодий, маънавий- маданий тараққиёти

Тараққиётнинг «Ўзбек модели». Ўзбекистоннинг ўзига хос ва ўзига мос тараққиёт йўлининг жаҳон ҳамжамияти томонидан эътироф этилиши.

Иқтисодий ислохотлар, унинг стратегияси, устувор йўналишлари ва босқичлари. Бозор муносабатларини ҳуқуқий жиҳатдан таъминловчи қонунлар, меъёрий ҳужжатлар мажмуининг яратилиши. Давлат мулкани хусусийлаштириш механизмининг яратилиши. Кўп укладли иқтисодиётнинг барпо этилиши. Мулкдорлар синфининг шаклланиши ҳамда кичик ва ўрта тадбиркорликнинг ривожланиши.

Бозор инфратузилмасининг шаклланиши. Мустақиллик шароитида иқтисодиётда амалга оширилган чуқур таркибий ўзгаришлар. Таркибий ўзгаришларни инвестициялашнинг давлат томонидан рағбатлантирилиши. Ёқилғи мустақиллигининг таъминланиши. Қончилик саноатининг ривожланиши. Саноатнинг диверсификация қилиниши ва ишлаб чиқаришнинг янги тармоқларини вужудга келиши.

Ўзбекистоннинг замонавий автомобиль ишлаб чиқарувчи мамлакатлар қаторига қўшилиши. Транспорт ва алоқа тизимининг равнақи топиши. Тезкор йўл, автомобил йўли, ҳаво транспортининг ривожланиши. Ахборот ва коммуникация технологиялари, телекоммуникация соҳасидаги эришилган ютуқлар.

Ўзбекистон иқтисодиётида қишлоқ хўжалигининг ўрни ва имкониятлари. Аграр ислохотлар. Мулкый муносабатларнинг ўзгариши. Ширкат, деҳқон, фермер хўжалиқларининг вужудга келиши. Қишлоқда бозор инфратузилмасининг яратилиши. Ғалла мустақиллигига эришилиши.

Мустақиллик йилларида иқтисодий барқарорликнинг таъминланиши ва тараққиёт кўрсаткичларининг ўсиши.

Бозор иқтисодиётига ўтиш даврида Ўзбекистоннинг кучли ижтимоий сиёсати. Ижтимоий барқарорликнинг таъминланиши.

Мустақиллик йилларида маънавий ҳаёт. Маънавий қадриятларнинг тикланиши.

Диний қадриятлар ва ислом маънавиятининг тикланиши. Халқимизнинг урф-одат, анъана ва удумларининг ҳаётга қайтарилиши. Наврўз ҳамда Рўза ва Қурбон ҳайитларининг байрамона нишонланиши. Республикада давлат ва диннинг ўзаро муносабати, унинг асосий тамойиллари.

Миллий ғояни аҳоли онгига сингдириш зарурати. Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлардаги барқарорлик ва диний бағрикенглик (толерантлик).

Ўзбекистон Республикасида "Таълим тўғрисида"ги қонун ва «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури»нинг қабул қилиниши, унинг амалга оширилиши, эришилган ютуқлар. Иқтидорли ўқувчилар ва талабаларга эътиборнинг кучайтирилиши. Турли жамғармалар, махсус стипендиялар ва бошқа имтиёзли тизимнинг вужудга келтирилиши. "Ёшлар йили", "Барқамол авлод йили" Давлат дастурларини амалга ошириш соҳасида эришилган натижалар.

Ўзбекистонда илм-фаннинг ривожланиши, интеллектуал салоҳиятнинг ўсиши.

Маданият ва санъатнинг ривожланиши. Спорт равнақи.

Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашуви

Ўзбекистоннинг жўғрофий-сиёсий имкониятлари. Унинг Марказий Осиё мамлакатлари орасида тутган ўрни.

Тинчликсевар мустақил ташқи сиёсат асосларининг ишлаб чиқилиши, унинг тамойиллари. Ўзбекистон давлат мустақиллигининг жаҳондаги нуфузли давлатлар томонидан тан олинishi.

Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига қўшилиши. Ўзбекистон Республикасининг БМТ, ЕХХТга аъзо бўлиши ва улар билан кўп томонлама ҳамкорликнинг йўлга қўйилиши ва кенгайиб, чуқурлашиб бориши. Шанхай ҳамкорлик ташкилоти.

Республикамизнинг кўплаб халқаро ихтисослашган иқтисодий, илмий-техникавий ва маданий ташкилотлар билан алоқалари.

Ўзбекистон бутун маърифатли дунё, халқаро ҳамжамият билан тинч-тотув, эркин ва фаровон ҳаёт кечирish, ўзаро манфаатли ҳамкорлик қилиш тарафдори эканлиги. Ўзбекистоннинг хорижий мамлакатлар билан ҳамкорлиги.

Ўзбекистоннинг МДХ давлатлари билан кўп томонлама ва икки томонлама алоқалари.

Ўзбекистоннинг Марказий Осиёдаги қардош мамлакатлар билан кўп томонлама ва икки томонлама ҳамкорлиги.

Халқаро терроризмга қарши, халқаро майдонда турли сиёсий кучларнинг миллий ва стратегик режаларига эришиш учун «Эркинлик ва демократияни олға силжитиш» ниқоби остида амалга ошираётган, узоқни кўзлаган сиёсатнинг асл моҳияти ва мақсадларига, маънавий ва ахлоқий тубанлик иллатларини ўз ичига олган «оммавий маданият» ниқоби остида индивидуализм, эгоцентризм ғояларини тарқатишдан иборат маънавий таҳдидларга қарши курашда Ўзбекистоннинг тутган ўрни.

Ўзбекистон ташқи сиёсатида иқтисодий омилларнинг муҳим ўрни. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. Ўзбекистонда қабул қилинган ўзига хос ислоҳот ва модернизация моделининг ҳаётий эканлиги.

Хорижий сармоялар, технологияларнинг Ўзбекистонга кириб келиши, кўшма корхоналарнинг ташкил топиши ва уларнинг фаолияти.

Жаҳон молиявий – иқтисодий инқирози, Ўзбекистоннинг инқирозга қарши чоралар дастури, эришилган натижаларнинг жаҳон ҳамжамияти томонидан эътироф этилиши.

Ўзбекистоннинг Осиё Тараққиёт Банки билан ҳамкорлиги.

Семинар машғулотларини ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Семинар машғулотларини ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда дарслик ва услубий қўлланмалар асосида билимларни мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш, илмий мақолалар ва тезисларни чоп этиш орқали талабалар билимини ошириш, мавзулар бўйича кўргазмаларни ўқув воситаларни тайёрлаш тавсия қилинади.

Фан бўйича семинар машғулотлари талабаларнинг маърузаларни танглаш ва қўшимча адабиётлар билан шуғулланиш мустақил тайёргарлик кўриш, кино-фото кўргазмалардан фойдаланиш ҳамда тарихий музейлардаги олган билимларни янада чуқурлаштириш мақсадида ташкил этилади.

Семинар машғулоти 10-15 кишилик гуруҳлардан ташкил этиб, унда замонавий янги педагогик технологиялар: тест, бумеранг, аклий хужум, кластер, жамоага бўлиниб беллашув каби усулларидан фойдаланиш тавсия этилади.

Семинар машғулоти давомида нафақат талабалар, балки фан ўқитувчиларининг ҳам фаолиги, билимдонлиги, интеллектуал салоҳияти, янги педагогик технологиялардан самарали фойдалана олиш қобилияти талаб этилади.

Тавсия этиладиган семинар машғулотларининг тахминий мавзулари ва уларнинг мазмуни:

Марказий Осиё – инсоният цивилизациясининг қадимги ўчоқларидан бири

Ўзбекистонда ибтидоий жамият ва унинг даврлари. Антропогенез жараёни. Палеолит, мезолит, неолит, энеолит ва бронза даврлари манзилгоҳлари. Уруғчилик жамоасининг шаклланиши.

Ўзбекистон худудида дастлабки давлатларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиш бочқичлари (қадимги, антик ва илк ўрта асрлар)

Илк давлатлар шаклланишининг асосий омиллари. Қадимги Хоразм, Бактрия ва Суғдиёна давлатлари. Ахамонийлар даврида Ўрта Осиё. Салавкийлар ва Юнон-Бактрия давлатлари. Қанғ, Довон ва Кушон давлатлари. Кидарийлар, хионийлар ва эфталийлар давридаги ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳаёт. Туркий хоқонлик даврида Ўрта Осиё. Ўрта Осиёда араб босқини. Арабларга қарши курашлар.

Буюк ипак йўли ва ҳозирги замон

Энг қадимги йўллар. Буюк ипак йўлининг пайдо бўлиши ва ривожланиши. IX-XII асрларда Буюк ипак йўлининг аҳамияти. Амир Темур ва темурийлар даврида Буюк ипак йўли шухратининг янада ортиши. XVI асрдан бошлаб Буюк ипак йўли аҳамиятининг пасайиши, унинг сабаблари. Ҳозирги даврда Буюк ипак йўли анъаналарини тиклаш ва ривожлантириш борасидаги халқаро ҳамкорлик ҳаракатида Ўзбекистоннинг иштироки.

IX-XII асрларда ўзбек давлатчилиги. Сиёсий, ижтимоий ва иқтисодий ҳаёти

Тоҳирийлар ва Сомонийлар. Ғазнавийлар ва Салжуқийлар. қорахонийлар ва Хоразмшоҳлар давлати. IX-XII асрларда Марказий Осиё халқларининг моддий ва маънавий маданиятининг юксалишига таъсир кўрсатган тарихий шарт-шароитлар.

IX-XII асрларда Ўрта Осиё халқлари ҳаётида юз берган уйғониш (ренессанс) даври: фан ва маданият равнақи

Илм-фан равнақи. Ўрта Осиёлик алломалар ва уларнинг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси. Бадий адабиётнинг ривож топиши. Аҳмад Юғнакий, Маҳмуд Қошғарий, Юсуф Хос Ҳожиб ва бошқалар. Ўрта Осиёлик буюк исломшунос олимлар: Имом ал-Бухорий, Ат-Термизий, Абу Мансур ал-Мотурудий ва бошқалар. Сўфийлик тариқати. Юсуф Ҳамадоний, Абдуҳолик Ғиждувоний. Аҳмад Яссавий ва бошқалар.

Мўғуллар истилоси ва зулмига қарши кураш

Чингизхон ва Хоразмшоҳ муносабатлари. Мўғулларнинг Ўрта Осиёга юришлари. Маҳмуд Таробий. Жалолиддин Мангубердиннинг Ватан ҳимояси йўлидаги жасорати.

Амир Темур ва Темурийлар даврида ўзбек давлатчилиги

Темурнинг сиёсий кураш майдонига кириб келиши. Амир Темурнинг Мовароуннаҳр ва Хуросонда марказлашган давлатни бунёд этишдаги тарихий хизмати. Амир Темур даврида давлатнинг ички ва ташқи сиёсати. Амир Темур – атоқли давлат арбоби, моҳир дипломат. XIV асрнинг иккинчи ярми ва XV асрда Мовароуннаҳр ва Хуросонда моддий маданият равнақи. Темурийлар даврида илм-фан. Улуғбекнинг илмий мактаби. Ҳаттотлик, тасвирий санъат ва мусиқа маданияти. Бадий адабиёт. Алишер Навоий ижодий мероси.

Ўзбекистон ҳудудларининг хонликларга бўлиниб кетиши, унинг сабаблари ва оқибатлари

Шайбонийлар ва Бухоро хонлигининг ташкил топиши. Абдуллахон II. Аштархонийлар даврида Бухоро хонлиги. Манғитлар сулоласи даврида Бухоро амирлиги. XVIII-XIX аср биринчи ярмида Бухоро амирлигининг ижтимоий-иқтисодий, маданий ҳаёти. Бухоро амирлигининг ташқи сиёсати. Хива хонлигининг ташкил топиши, ижтимоий-иқтисодий ҳаёти. Қўнғиротлар сулоласи даврида Хива хонлиги. Маданий ҳаёт. Қўқон хонлигининг ташкил топиши. Ижтимоий-иқтисодий, маданий ҳаёт. Хива ва Қўқон хонликларининг ташқи алоқалари.

Чор Россиясининг Туркистонда юритган мустамлакачилик сиёсати. Миллий озодлик кураши. Жаҳидчилик

Россиянинг Туркистонни босиб олиши. Туркистонда мустамлакачилик бошқаруви тизимининг вужудга келтирилиши. Туркистон иқтисодиётининг чоризм манфаатларига буйсундирилиши.

Чор мустамлакачи маъмурлари сиёсатининг ўлка халқларининг маънавий-маданий ҳаётига салбий таъсири. Жадидчилик ҳаракатининг юзага келиши, унинг атоқли вакиллари. Туркистон жадидлари илгари сурган ғоялар, маърифий қарашлар ва уларнинг мазмун-моҳияти. Жадидларнинг ўлка халқлари орасида олиб борган маданий-маърифий фаолияти.

Совет ҳокимиятининг ўрнатилишига қарши қуролли ҳаракат

Туркистонда мустабид совет ҳокимиятининг ўрнатилиши. Туркистон муҳторияти ва унинг фожиали тақдири. Фарғона водийси - қуролли ҳаракат марказларидан бири. Бухоро амирлигининг тугатилиши. Иброҳимбек. Хива хонлигининг тугатилиши. Жунаидхон.

Совет ҳокимиятининг Ўзбекистонда юритган сиёсати, унинг моҳияти ва оқибатлари

XX аср 20-йиллари охирларида советлар мамлакатада маъмурий-буйруқбозлик, бюрократик тузумнинг қарор топиши. Индустрлаштириш сиёсати ва унинг Ўзбекистондаги оқибатлари. 20-30-йиллардаги фан ва маданият. 40-йиллар охири - 50-йиллар бошидаги катағонлар. Ўзбекистонда пахта яккаҳокимлигининг қарор топиши ва унинг оқибатлари. 50-80 йилларда Ўзбекистондаги иқтисодий ва маънавий ҳаёт, турғунлик ҳолатлари ва унинг сабаблари. XX аср 80-йилларида марказнинг Ўзбекистондаги катағон-зўравонлик сиёсати. (“Пахта иши”, “Ўзбек иши” деб номланган сохта ишлар).

Иккинчи жаҳон уруши йилларида ўзбек халқининг фашизм устидан қозонилган ғалабага қўшган ҳиссаси

Урушнинг бошланиши ва характери. Ўзбекистон халқ хўжалигини ҳарбий изга ўтказилиши. Ўзбек халқининг уруш йилларида кўрсатган фидокорона меҳнати. Ўзбекистонликларнинг фронтда кўрсатган жанговор жасоратлари. Фан ва маданият.

Маъмурий буйруқбозликнинг кучайиши ва инқирози даврида Ўзбекистон

Урушдан кейинги йилларда халқ хўжалигини қайта тиклаш ва уруш талофотларини тугатиш учун кураш. 50-70 йилларда Ўзбекистонда сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ҳаёт. Ўзбекистоннинг маданий ҳаёти (фан, адабиёт ва санъат). Пахта яккаҳокимлигининг кучайиши ва экологик муаммоларининг келиб чиқиши. Қайта қуриш сиёсати ва унинг чекланганлиги. Ўзбекистоннинг мустақиллик йўлидаги ҳаракатлари.

Мустақил Ўзбекистонда демократик ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти асосларини шакллантириш жараёни

Ўзбекистон давлат мустақиллигининг қўлга киритилиши ва унинг тарихий аҳамияти.

Сиёсий ислохотлар. Давлат бошқарув ҳокимияти органларининг ташкил этилиши. Бозор муносабатларига ўтишнинг “Ўзбек модели”. Мамлакатимизда иқтисодиётини модернизациялаш ва янгилашнинг изчил давом эттирилиши. Иқтисодий ва аграр ислохотлар. Кучли ижтимоий сиёсат. Маънавий кадриятларнинг тикланиши ва ривожланиши. Таълим, илм-фан, маданият ва саноат тараққиёти. Ўзбекистоннинг ўзаро манфаатли ҳамкорлик қилиш асосида жаҳон ҳамжамиятига қўшилиши ва халқаро нуфузининг ортиб бориши.

Мустақил ишларни ташкил этиш шакли ва мазмуни

Мустақил таълимнинг турли хил шакллари мавжуд бўлиб, бунда асосий эътибор талабанинг берилган мавзулар (амалий масалалар, топшириқлар ва кейс-стадилар)ни мустақил равишда, яъни аудиториядан ташқарида бажариши, ўқиб ўрганиши ва шу йўналиш бўйича билим ва кўникмаларини чуқурлаштиришига қаратилади. Талаба мустақил ишни тайёрлашда муайян фаннинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги шакллардан фойдаланиш тавсия этилади:

- дарслик ёки ўқув қўлланмалар бўйича фанлар боблари ва мавзуларини ўрганиш;
- тарқатма материаллар бўйича маърузалар қисмини ўзлаштириш;
- мустақил ишлар, кейс-стадилар билан ишлаш;
- махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича фанлар бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш;
- фанга оид маълумотларни ўрганиш, уларни таҳлил қилиш;
- талабанинг ўқув-илмий-тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ бўлган фанлар бўлимлари ёки мавзуларни чуқур ўрганиш;
- фаол ва муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиладиган ўқув машғулотлари;
- масофавий (дистанцион) таълим.

Ўзбекистон тарихи фанидан талабаларнинг мустақил ишларини реферат, семинар, маъруза тайёрлаш, Президент асарларини конспектлаштириш ва бошқа шаклларда ташкил этилиши тавсия этилади. Мустақил иш мавзуларини белгилашда маъруза ва семинар машғулотлари мавзуларини тўлдиришга ҳаракат қилиниши лозим.

Тавсия этилаётган мустақил таълим мавзулари:

1. Ислом Каримовнинг «Тарихий хотирасиз келажак йўқ» асаридаги тарих фанини ривожлантириш борасидаги концептуал ғояларнинг аҳамияти.
2. “Авесто” - тарихий манба сифатида.
3. Ўзбекистон- инсоният цивилизациясининг қадимги ўчоқларидан бири.
4. Ўзбекистонда дастлабки давлатларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиш бочқичлари.
5. Туркий халқларнинг келиб чиқиши, тарқалиши ва ҳозирги замон.
6. Имом Ал-Бухорийнинг «Жомеъ ас-Саҳиҳ» асари – Ислом динининг муҳим тарихий манбаси.
7. Наршахийнинг «Бухоро тарихи» асари – тарихий манба сифатида.
8. IX-XII асрларда ўзбек давлатчилиги.
9. Ўрта Осиёда уйғониш (ренессанс) даври (IX-XII асрлар).
10. Ўрта Осиёлик алломаларнинг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси.
11. Шахобиддин ан-Насавийнинг «Сират ас султон Жалолиддин Манкбурни» асарида Жалолиддин Мангуберди фаолиятининг ақс этиши.
12. Амир Темур тузуклари – давлат бошқарув тўғрисидаги муҳим манба сифатида.
13. Амир Темур ва темурийлар даврида илм-фан ва маданият.
14. Жалолиддин Мангубердининг Ватан ҳимояси йўлидаги жасорати.
15. Бухоро, Хива ва Қўқон хонликларида ижтимоий-иқтисодий, маданий ҳаёт.
16. Туркистон жадидлари илгари сурган ғоялар, маърифий қарашлар ва уларнинг мазмун-моҳияти.
17. Туркистонда мустабид совет ҳокимиятининг ўрнатилиши ва унинг аянчли оқибатлари.
18. Ўзбекистонда 40-йиллар охири - 50-йиллар бошидаги қатағонлар.
19. Ўзбекистонда 50-80 йилларда иқтисодий ва маънавий ҳаёт, турғунлик ҳолатлари ва унинг сабаблари.
20. Иккинчи жаҳон уруши йилларида ўзбек халқининг фашизм устидан қозонилган ғалабага қўшган ҳиссаси.
21. Ўзбекистонда 50-70 йилларда пахта яккаҳокимлигининг кучайиши ва экологик муаммоларнинг келиб чиқиши.
22. Ўзбекистон: йигирма йил мустақил тараққиёт йўлида.

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати

Рахбарий адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. -Т.: Ўзбекистон, 2011.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т.1. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
3. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Т.2. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
4. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т.3. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
5. Каримов И.А. Бунёдкорлик йўлидан. Т.4. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
6. Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби. Т.5. -Т.: Ўзбекистон, 1997.
7. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. Т.6. -Т.: Ўзбекистон, 1998.
8. Каримов И.А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қураимиз. Т.7. -Т.: Ўзбекистон, 1999.
9. Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон турмуш-пировард мақсадимиз. Т.8.. -Т.: Ўзбекистон, 2000.
10. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. Т.9. -Т.: Ўзбекистон, 2001.
11. Каримов И.А. Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. Т.10. -Т.: Ўзбекистон, 2002.
12. Каримов И.А. Биз танлаган йўл-демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. Т.11. -Т.: Ўзбекистон, 2003.
13. Каримов И.А. Тинчлик ва хавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжихатлигимиз ва қатъий иродамизга боғлиқ. Т.12. -Т.: Ўзбекистон, 2004.
14. Каримов И.А. Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари – олий қадрият. Том. 14. – Т.: Ўзбекистон, 2006.
15. Каримов И.А. Жамятимизни эркинлаштириш, ислохотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва халқимизнинг ҳаёт даражасини ошириш – барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. Том. 15. – Т.: Ўзбекистон, 2007.
16. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодий тимизни барқарор ривожлантириш йўлида. Том 16. – Т.: Ўзбекистон, 2009.
17. Каримов И.А. Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиздир. Том 17.Т.: Ўзбекистон, 2009.
18. Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият, 2008.
19. Каримов И.А. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир. Т.: Ўзбекистон, 2010.
20. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида.–Т.: Ўзбекистон, 2011.

Дарслик ва ўқув қўлланмалар:

1. Бобожонова Д. Ўзбекистонда ижтимоий-иқтисодий муносабатлар. Ўқув қўлланма. -Т.: Шарқ, 1999
2. Oblomurodov N., va boshqalar. O`zbekiston tarixi. O`quv qo`llanma. –Т.: Yangi asr avlodi, 2011.
3. Usmovov Q. va boshqalar. O`zbekiston tarixi. Darslik. –Т.: Sharq, 2007..
4. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Биринчи китоб. Туркистон чор Россияси мустамлакачилиги даврида. -Т.: Шарқ, 2000.
5. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Иккинчи китоб. Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида. -Т.: Шарқ, 2000.
6. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Учинчи китоб. Мустақил Ўзбекистон тарихи. -Т.: Шарқ, 2000.
7. Муртазаева Р.Х. ва бошқалар. Ўзбекистон тарихи. Дарслик.-Т.: 2003.
8. Муртазаева Р.Х., Дорошенко Т.И и др. История Узбекистана. Электронный учебник для вузов. – Ташкент. 2010.
9. Муртазаева Р.Х. ва бошқалар. Ўзбекистон тарихи. Ўқув қўлланма. –Т.: Академия, 2010.
10. Муртазаева Р.Х. Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ва бағрикенглик. Ўқув қўлланма –Т., Университет, 2007.
- 11.
12. Саъдуллаев А. Қадимги Ўрта Осиё тарихи. Ўқув қўлланма –Т.: Университет, 2004.
13. Саъдуллаев А. ва бошқалар. Ўзбекистон тарихи: давлат ва жамият тараққиёти. Ўқув қўлланма –Т.: Академия, 2000.
14. Эшов Б.Ж. Ўрта Осиё қадимги шаҳарлари тарихи. Ўқув қўлланма.- Тошкент, 2006.
15. Эшов Б.Ж. Қадимги Ўрта Осиё шаҳарлари тарихи. Дарслик. –Т., Fan va texnologiya, 2008.
16. Эшов Б.Ж. Ўзбекистон давлатчилиги тарихи. Ўқув қўлланма.- Тошкент, Маърифат. 2009.

Қўшимча адабиётлар:

1. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. -Т.: Фан, 1993.
2. Абу Райхон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар. Танланган асарлар. 1 жилд. -Т.: Фан, 1968.
3. Алиев А. Маҳмудхўжа Бехбудий. -Т.: Ёзувчи, 1994.
4. Амир Олимхон. Бухоро халқининг ҳасрати тарихи. -Т.: Фан, 1991.
5. Асқаров А. Энг қадимий шаҳар. -Т.: Маънавият, 2001.
6. Азамат Зиё. Ўзбек давлатчилиги тарихи.-Т.: Шарқ, 2000.
7. Абулғозий. Шажарайи турк. -Т.: Чўлпон, 1992.
8. “Авесто”. “Яшт” китоби. Ўзбек тилига М. Исҳоқов илмий-изоҳли таржималари. -Т.: Шарқ, 2001.
9. Алимова Д.А. История как история, история как наука. Том. 1, 2. – Т.: Узбекистан, 2008, 2009.

10. Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В.Л., Муртазаева Р.Х. Историко-демографические очерки урбанизации Узбекистана. –Т.: Университет, 2002.
11. Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В.Л., Муртазаева Р.Х. Межнациональная толерантность в Узбекистане: история и современность. 2004. 18,9 п.л. В соавторстве.
12. Ата-Мирзаев О.Б., Гентшке В.Л., Муртазаева Р.Х. Узбекистан многонациональный: историко-демографический аспект. –Т.: Янги аср авлоди, 2011.
13. Аъзамхўжаев С. Туркистон мухторияти. –Т.: Маънавият, 2000.
14. Амир Темур Кўрагон. Зафар йўли. –Т.: Нур, 1992.
15. Аҳмедов Б. Соҳибқирон Темур (ҳаёти ва ижтимоий-сиёсий фаолияти). –Т.: Фан, 1996.
16. Аҳмедов Б. Ўзбек улуси. –Т.: Мерос, 1992.
17. Аҳмедов Э. Ўзбекистон шаҳарлари. Т.: Ўзбекистон, 1998.
18. Буниётов З. Ануштегин Хоразмшоҳлар давлати (1097-1231). –Т.: Ғафур Ғулом, 1998.
19. Бобобеков Ҳ.Н. Қўқон тарихи. –Т.: Фан, 1996.
20. Бобур З.М. Бобурнома. –Т.: Фан, 1960.
21. Валихўжаев Б. Хўжа Аҳрор тарихи. –Т.: Ёзувчи, 1994.
22. Ватан туйғуси. –Т.: Ўзбекистон, 1996.
23. Фан, 2010. –Б. 85.
24. Ерметов А.А. Туркистон назорат органлари фаолияти. Abu matbuot Konsalt Т., 2007.
25. Жадидчилик: ислохот, янгиланиш, мустақиллик ва тараққиёт учун кураш. – Т.: Университет, 1999.
26. Зиёев Ҳ. Туркистонда Россия тажовузи ва ҳукмронлигига қарши кураш. – Т.: Шарқ, 1998.
27. Зиёев Ҳ. Ўзбекистон мустақиллиги учун курашларнинг тарихи - Т., Шарқ, 2001.
28. Иброҳимов А. Биз ким ўзбеклар -Т.: Шарқ, 2000.
29. Левитин Л. Ўзбекистон тарихий бурилиш палласида. –Т.: Ўзбекистон, 2001.
30. Маънавият юлдузлари. –Т.: Мерос, 2001.
31. Махкамова Н. Социальная структура общества на территории Узбекистана: традиции и трансформации (конец XIX в. – 30-е годы XX в.). –Т.: Aloqachi, 2009. –С 236.
32. Мирзо Улуғбек. Тўрт улус тарихи. –Т.: Чўлпон, 1994.
33. Мустақиллик изохли илмий-оммабоп луғати. –Т.: Шарқ, 2009.
34. Муҳаммаджонов А. Темур ва темурийлар даври. –Т.: Фан, 1996.
35. Мўминов И. Амир Темурнинг Ўрта Осиё тарихида тутган ўрни ва роли. – Т.: Фан, 1993.
36. Муртазаева Р.Х. Толерантность как интегрирующий фактор в многонациональном Узбекистане. Т.: Узбекистан, 2010.
37. Насимхон Р. Турк хоқонлиги. –Т.: Мерос, 1993.

38. Низомул мулк. Сиёсатнома. –Т.: Адолат,1997.
39. Огахий Мухаммадризо. Шохид ул-икбол. –Т., 2009.
40. Полвонов Н., Қўшжонов О. Хоразмдаги ижтимоий-сиёсий жараёнлар ва ҳаракатлар. –Т., Abu matbuot consalt, 2007. 24 б.т.
41. Полвонов Н.Т. Ўзбекистонда ижтимоий ҳаракатлар ва сиёсий партия тарихи (Хоразм мисолида). –Т., Университет, 2007, 5,75 б.т.
42. Полвонов Н.Т. Хоразмдаги ижтимоий ҳаракатлар ва сиёсий партиялар тарихи (1900-1924). –Т.: Akademnashr, 2011. –Б.108.
43. Полвонов Н.Т. История социальных движений и политических партий Хорезма (1900-1924). –Т.: Akademnashr, 2011. –С.105.
44. Расулов А. Туркистон ва Волгабўйи, Уралолди халқлари ўртасидаги муносабатлар (1917-1924 йй.). – Тошкент. Университет, 2005. – Б. 199.
45. Собиров Қ. Хоразм қишлоқ ва шаҳарлари мудофаа иншоотлари (мил.авв. VI асрдан милодий IX асргача). –Т., Фан, 2009.
46. Сулаймонова Ф. Шарқ ва Ғарб. -Т.: Ўзбекистон, 1997.
47. Темур тузуклари. -Т.: Ғафур Ғулом, 1991.
48. Темур ва Улуғбек даври тарихи. –Т.: Қомуслар бош тахририяти, 1996.
49. Усмонов Қ. Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашуви. – Т.: Молия, 2003.
50. Шарафиддинов О. Истиклол фидоийлари. –Т.: Чўлпон, 1993.
51. Шонийёзов К. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни. -Т., Фан, 2001.
52. Шарифхўжаев М., Раҳимов Ф. Даврни белгилар берган инсон. –Т.: Шарқ, 2004.
53. Шихобиддин Муҳаммад ан-Насавий. Султон Жалололдин Мангуберди ҳаёти тафсилотлари. –Т.: Ёзувчи, 1999.
54. Эшов Б.Ж. Цивилизация тизимида илк шаҳарлар. Тошкент, Zar qalam, 2004.
55. Эшов Б. Қадимги давлатчилик ва урбанизация (тарихий лавҳалар). –Т.: Mumtoz so'z, 2010. –Б.108.
56. Шомий Низомиддин. Зафарнома. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
57. Юсуф Хос Ҳожиб. Қутадғу билиг. -Т.: Юлдузча, 1990.
58. Юнусова Х.Э. Ўзбекистонда совет давлатининг миллий сиёсати ва унинг оқибатлари (XX аср 80-йиллари мисолида). –Т., Zar qalam, 2005. 7, 75.
59. Юнусова Х.Э. Ўзбекистонда миллатлараро муносабатлар ва маънавий жараёнлар (XX аср 80-йиллари мисолида). –Т., Abu matbuot-konsalt, 2009. 10,23 б.т.
60. Яздий Ш. Зафарнома. –Т.: Шарқ, 1997.
61. Ўзбекистон давлатчилиги тарихи очерклари -Т.: Шарқ, 2001.
62. Ўзбекистон Республикаси: Мустақил давлатнинг бунёд бўлиши. -Т.: Ўзбекистон, 1992.
63. Қорақалпоғистон тарихи (1917-1994 йй.). Нукус, 1995.
64. Қурбонов И. Қатағон қурбонлари. –Т.: Ўзбекистон, 1992.
65. Ҳасаний М. Туркистон босқини. –Т.: Нур, 1992.
66. Ҳайдаров М., Ражабов Қ. Туркистон тарихи. –Т., Университет, 2002.

67. Ҳайитов Ш. Ўзбек мухожирлиги тарихи (1917-1991 йй.). –Т.: Abu-MATBUOT KONSALT. 2008. –Б. 208.
68. Хожаниёзов Ғ. Қадимги Хоразм мудофаа иншоотлари (мил.авв. VI асрдан IV асргача). –Т., 2007.
69. Худойберганов Қ. Хива хонлари тарихидан. –Т., 2007.
70. Холиқова Р. Россия-Бухоро: тарих чорраҳасида (XIX асрнинг иккинчи ярми - XX аср бошлари). – Тошкент. 2005. – Б. 240.
71. Абулқосим Фирдавсий. Шоҳнома. Уч жилдлик. -Т.: Ғафур Ғулом, 1984.
72. Ибн Арабшоҳ. Амир Темур тарихи. Икки жилдлик. -Т.: Меҳнат, 1992.
73. Ипак йўли афсоналари. -Т.: Фан, 1993.
74. Йўлдошев Н. Баҳовуддин Нақшбанд. Бухоро, 1993.
75. Муҳаммаджонов А. Қадимги Тошкент. -Т.: Фан, 1988.
76. Муҳаммаджонов А. Қадимги Бухоро. -Т.: Фан, 1991.
77. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Т.1-12. –Т.: ЎЗМЭ давлат илмий нашриёти, 2000-2006.
78. Ҳасан Ато Абуший. Туркий қавмлар тарихи. -Т.: Чўлпон, 1993.

Электрон таълим ресурслари:

1. “Халқ сўзи” газетаси –[www info XS. Uz](http://www.infoXS.Uz).
2. “Туркистон” газетаси - [www turkiston sarkor. uz](http://www.turkiston.sarkor.uz).
3. “Маърифат” журнали - [www ma'rifat – inform](http://www.ma'rifat-inform).
4. “Жамият ва бошқарув” журнали - [www rzult academy freenet uz](http://www.rzult.academy.freenet.uz).
5. “Мозийдан садо” журнали - [www moziy dostlink. Net](http://www.moziy.dostlink.Net)
6. [www. Ziyo net.uz](http://www.Ziyo.net.uz).